

SOCIALISME I ALIANÇA DE CIVILITZACIONS

TONI COMÍN

Barcelona, Catalunya

El socialisme és una condició necessària per a l'aliança de civilitzacions, és a dir, per a una convivència en pau entre totes les cultures del planeta en el marc d'una única i interdependent societat mundial? El capitalisme té res a veure amb el xoc de civilitzacions?, és a dir, explica l'actual model de globalització neoliberal aquest conflicte dels nostres dies que enfronta cultures i religions com si es tractés de cosmovisions irreconciliables?

"Xoc de civilitzacions" és un concepte tendencios en si mateix: el xoc que amenaça la societat mundial no es dona entre civilitzacions, entre religions o entre cultures; sinó entre diversos fonamentalismes que, com un ou de serp, poden aparèixer en el cistell de totes i cadascuna de les cultures, civilitzacions i religions. Allò que amenaça la pau mundial no és pas un "xoc de civilitzacions", sinó un "xoc de fonamentalismes".

El capitalisme global sense regular i els fonamentalismes –siguin de la mena que siguin– es retroalimenten de forma fatal. Per això, si volem una societat mundial en pau, si volem que les diferents civilitzacions i les diferents religions en les quals es fonamenten convisquin de manera civilitzada –valgui la redundància–, aleshores caldrà donar pas a una altra mena de globalització.

Caldrà deixar enrere el neoliberalisme i passar a una societat que no estigui seductorament colonitzada pel mercat. Caldrà passar d'una economia en què el capital financer regna com a totpoderós senyor, a una altra on els drets dels ciutadans, els drets socials, els drets dels treballadors i els dels consumidors siguin l'únic senyor legítim al qual servir. Caldrà avançar, en suma, vers una societat i una economia més socialistes i menys capitalistes.

Els efectes corrosius del capitalisme

La globalització neoliberal ha trencat l'equilibri fonamental en el qual s'havia sostingut la societat mundial durant la segona meitat del segle XX: l'equilibri entre economia i política, entre mercat i Estat, entre democràcia i capitalisme. Avui els mercats ja són globals, però els Estats continuen essent nacionals. Per això, l'Estat s'ha debilitat en la seva funció fonamental: generar "vincles interns de solidaritat entre els

ciutadans" (Habermas).

El mercat genera uns vincles socials extremadament *freds*: la interacció social, en el capitalisme, es produeix exclusivament d'acord amb la lògica de l'interès material. Per això, deixa els individus a la intempèrie: a la intempèrie *moral* d'uns vincles socials reduïts exclusivament a l'individualisme possessiu i a la intempèrie *social* d'un sistema que, si no es regula, crea enormes desigualtats. La política, al llarg del segle XX, va servir per abrigar les persones d'aquesta fred: per mitjà de l'Estat Social, convertia els individus en ciutadans, en tant que els garantia una sèrie de drets polítics i socials. També el dret laboral convertia els treballadors en "ciutadans" a les fàbriques i les empreses.

El mercat, en el capitalisme, està mancat de qualsevol mena de dimensió comunitària. Genera fred perquè soscava la cohesió i perquè, en estar orientat només al consum i al progrés material, és incapaç de proporcionar sentits existencials consistents. El mercat proposa una llibertat (econòmica) sense comunitat. L'Estat Social, sense renunciar a les llibertats (civils), és capaç de generar, a través de les institucions públiques, uns certs vincles de solidaritat, és a dir, vincles socials *càlids*. Combina la llibertat amb la comunitat. No obstant això, aquest abric, avui, a causa del desajustament entre uns mercats globals i uns estats nacionals, ja no abriga tant com abans: des de fa un parell de dècades el vent huracanat i gèlid de la globalització neoliberal l'està arrasant. La impotència de la política fa que, avui, existim abans com a consumidors o com a treballadors que no pas com a ciutadans.

Quan la identitat escalfa

Els vincles que ens pot oferir una societat no són pas tants: hi podem participar com a actors econòmics (com a consumidors, com a treballadors, com a estalviadors); com a subjectes polítics (com a ciutadans); i/o com a membres d'una comunitat cultural, una comunitat de sentit, una comunitat identitària (ja sigui nacional, ètnica o religiosa). Els vincles culturals també són per abrigar-se. També són vincles *càlids*: ofereixen uns valors superiors, que van

més enllà del propi interès individual. Ofereixen la pertinença a una identitat col·lectiva.

Aquests vincles poden arribar a ser profundament comunitaris. Molt més que l'Estat Social i l'experiència de la ciutadania democràtica. No obstant això, el risc és que es construeixin al marge de la llibertat. Sovint ofereixen una identitat que, o bé és revelada (religió) o bé és heretada (nació). Així, les comunitats culturals proporcionen als individus una biografia col·lectiva però, la majoria de vegades, no està basada en la lliure adhesió.

Aquests mecanismes de pertinença culturals, tan comunitaris, avui es troben en la tessitura de proporcionar uns vincles que l'estat i la democràcia cada vegada proporcionen menys. Quan les comunitats culturals substitueixen la política democràtica, no ens ha d'estranyar que es tornin absolutes i acabin prenent formes desviades. No és pas impossible que aquests vincles, de tan càlids, acabin cremant. Quan passa això, estem davant del fenomen del fonamentalisme (ja sigui nacionalista, ètnic o religiós). El fonamentalisme esdevé més possible quan els mercats posen en pràctica els seus efectes dissolvents en societats encara tradicionals: emergeix en forma de reacció defensiva, per preservar per la via del totalitarisme cultural els vincles comunitaris que el mercat, deixant a la seva pròpia lògica, sense límits democràtics, dissol inexorablement.

Amb la globalització neoliberal, vista la ineficàcia de l'abric tradicional (polític), les societats s'han buscat un abric alternatiu. I l'han trobat en l'esfera de la identitat nacional o de la religió. Contra la fred d'una llibertat (econòmica) sense comunitat –la fred dels mercats globals– les societats que es senten agredides han decidit d'abrigar-se amb una comunitat (cultural) sense llibertat –el fonamentalisme–. Això és el que Barber descrivia com la guerra de Jihad (que inclou totes les “jihad”, també els fonamentalismes cristians *neoon*) contra *McWorld* (que simbolitza els mercats globals neoliberals).

Necessitat d'un Estat Social global per a la pau mundial

Les societats que pateixen la fred de la globalització han recorregut a aquest abric, el de les pertinences culturals exacerbades, per manca d'un de millor. Ha vingut a substituir aquell altre abric que fa compatibles comunitat i llibertat, basat en la ciutadania democràtica que en les darreres dècades ha entrat en una certa crisi d'inoperància. Si el mercat

no es compensa des de la política, serà l'esfera de la cultura (en formes probablement desviades) qui acabarà compensant-lo.

Des d'aquest esquema bàsic, conflictes fonamentalistes dels nostres dies, com l'11-S i la guerra d'Iraq, esdevenen més clars. El terrorisme d'arrel islamista seria una militarització del *Jihad*; la intervenció unilateral dels EUA seria la militarització del *McWorld*. El fonamentalisme hauria passat del combat cultural a la destrucció física; l'hegemonia econòmica del neoliberalisme hauria quedat substituïda pel neoimperialisme dels *neocons*.

Aquesta anàlisi no fa sinó confirmar la necessitat de reconstruir l'únic abric que ens pot protegir de la fred del capitalisme sense cremar-nos: la ciutadania democràtica. Si volem una societat mundial en pau, si volem que les diferents civilitzacions del planeta visquin en aliança, que no derivin en fonamentalismes que obrin la porta a aquesta nova mena de guerres del segle XXI, si volem tot això, aleshores necessitem vincles càlids. Necessitem algú que ens proporcioni vincles de solidaritat. Necessitem una comunitat en la qual reconèixer-nos.

Però aquests vincles no es poden pas obtenir al preu de sacrificar la nostra llibertat, ni la nostra capacitat per al distanciament crític en relació a les nostres comunitats de pertinença, ni la nostra capacitat per escollir lliurement el nostre model de bona vida. Aquests vincles alhora càlids i lliures només ens els pot proporcionar la democràcia: una democràcia que es desplegui fins a les seves darreres conseqüències, capaç d'instituir un sòlid Estat Social, que proporcioni als seus ciutadans una protecció social segura i llibertats civils i polítiques. Una democràcia que avanci cap al socialisme democràtic.

No obstant això, aquest abric democràtic només abrigarà de manera efectiva si es reconstrueix a escala global. Necessitem un nou abric “talla món”. Si la democràcia i l'Estat Social ens volen tornar a abrigar, han de ser capaços de domesticar els mercats globals i protegir-nos de la intempèrie del capitalisme actual. I això només serà possible si construïm un Estat Social global. Amb tanta paciència i realisme com convingui, però amb tanta perseverança i tanta determinació com faci falta. Perquè només si avancem cap a un projecte de socialisme democràtic global, hi haurà possibilitats de realitzar-se de manera estable una veritable aliança de civilitzacions.